

Regent Józef hr. Ostrowski z Maluszyna w służbie Ojczyzny i Kościoła

Do grona konstruktorów II Rzeczypospolitej, tzw. Ojców Polskiej Niepodległości, zwykło zaliczać się Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego, Ignacego Jana Paderewskiego, Wincentego Witosa, Wojciecha Korfanteo czy Ignacego Daszyńskiego¹. Choć ich zasługi słusznie są podnoszone i niepodważalne, to jednak, bez wątpienia, do powyższego grona powinno dołączyć się członków Rady Regencyjnej², w której zasiadał, oprócz arcybiskupa warszawskiego i prymasa Królestwa Polskiego Aleksandra Kakowskiego i prezydenta Warszawy księcia Zdzisława Lubomirskiego, hrabia Józef Ostrowski z Maluszyna, ziemianin i prawnik, kolator miejscowej parafii w ówczesnej diecezji kujawsko-kaliskiej, a dziś pozostającej w granicach archidiecezji częstochowskiej. Widocznym znakiem działalności tego ostatniego, zapomnianego Ojca Niepodległości, pozostają trwałe pomniki – budowle: zarząd dóbr z basztą wjazdową oraz kaplica św. Barbary na cmentarzu parafialnym w Maluszynie.

1. Właściciel dóbr ziemskich

Józef hr. Ostrowski urodził się 21 stycznia 1850 r. w Maluszynie jako syn Aleksandra i Heleny z Morstinów Ostrowskich³. Jego rodzi-

---

ŁUKASZ KOPERA – dr nauk humanistycznych w zakresie historii, absolwent Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, autor książek i wielu artykułów naukowych, popularyzator wiedzy o rodzinnej parafii św. Mikołaja w Maluszynie.

¹ A. NOWAK, *Niepodległa! 1864-1924. Jak Polacy odzyskali Ojczyznę*, Kraków 2018; M. GAŁĘZOWSKI – J. KIRSZAK, *Twórca Niepodległej Józef Piłsudski 1867-1935*, Warszawa 2018; J. MYSIKOWSKA-MUSZYŃSKA – W.J. MUSZYŃSKI, *Architekt wielkiej Polski Roman Dmowski 1864-1939*, Warszawa 2018.

² J. WINNICKI, *Rada Regencyjna i jej organy (1917-1918)*, Wrocław 1991, 40-43; W. WYBRANOWSKI, *Zapomniany ojciec Niepodległej*, „Do Rzeczy” 45 (2017), 70-71.

³ AACz, sygn. KM 3949, 1-2.

ce gospodarowali w rozległych dobrach rozciągających się na południowo-wschodnim krańcu ówczesnego powiatu radomszczańskiego, województwa sieradzkiego. W centrum tych posiadłości położony był Maluszyn, gdzie znajdował się wielkopański dwór – siedziba rodowa Ostrowskich h. Korab. W miejscowości stały także czworaki (w jednym z nich urządzona była szkoła elementarna), szpital, gmina, kościół parafialny św. Mikołaja, zabudowania plebańskie oraz kaplica św. Barbary na cmentarzu parafialnym⁴. Józef był czwartym z kolei potomkiem dziedziców Heleny i Aleksandra. Nauki początkowe pobierał w domu pod okiem starannie dobranych guwernerów. Następnie posłany został do gimnazjum warszawskiego, a po jego ukończeniu studiował na Wydziale Prawa Szkoły Głównej Warszawskiej i Carskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Edukację uwieńczył tytułem kandydata praw w 1870 r. Naukę kontynuował za granicą w Berlinie, Halle i Hohenheim, gdzie studiował nauki przyrodnicze⁵. Do kraju powrócił w 1874 r. i zajął się prowadzeniem rodzinnego majątku, na który składały się nie tylko gospodarstwo rolne i liczne folwarki, ale także powiązane z nimi zakłady rolno-przemysłowe⁶.

Ostrowski, gospodarując w dobrach Maluszyn, wykorzystywał zdobytą wiedzę w dziedzinie nauk przyrodniczych, przez co stawał się prekursorem nowoczesnych form i technik gospodarki rolnej. To z jego inicjatywy do fabryki cukru w Silniczce (której także był dyrektorem) wprowadzono oświetlenie elektryczne za pomocą lamp łukowych oraz maszyny parowe⁷. Uruchomił wiele zakładów rolno-przemysłowych, do których sprowadzał specjalistów z okolicznych miast, tj. z Włoszczowy, Piotrkowa czy Łowicza. Prowadził specjalistyczną uprawę roślin i warzyw, które sprzyjały uruchamianiu przetwórczych produkcji. Działania te były dogłębnie przemyślaną koncepcją polityki rolnej, która zwłaszcza po 1864 r. (akt uwłaszczenia) zmierzała w kierunku typu ka-

⁴ K. STUDNICKA-MARIAŃCZYK, *Siedziba ziemiańska Korabitów Ostrowskich w Maluszynie*, Warszawa 2014, 58-61.

⁵ TAŻ, *Wykształcenie ziemiańskie i jego wpływ na wychowanie dzieci na przykładzie rodu Ostrowskich Korabitów*, „Biuletyn Historii Wychowania” 30 (2013), 124-125.

⁶ P. KOLMAS, *Działalność społeczno-gospodarcza Ostrowskich (od połowy XVIII wieku do roku 1923)*, „Zeszyty Koła Naukowego Historyków WSP w Częstochowie” 1 (1997), 9-20.

⁷ J. KITA, *Cukrownia hrabiów Ostrowskich w Silniczce*, w: *Silniczka. Szkoła i wieś w odświeżeniu*, red. Ł.S. Kopera, Radomsko 2016, 51.

pitalistycznego. Zdawał sobie przy tym sprawę, że bez udziału chłopów nie będzie w stanie zrealizować swojego planu⁸.

Prowadzona polityka rolna Józefa Ostrowskiego szła w parze z kwestiami społecznymi, jakie dwór realizował względem miejscowej ludności. Dla niej uruchomione zostały instytucje, tj. szpital, szkoła, kasa zapomogo-pożyczkowa, fundusz emerytalny czy zawiązana straż ognio-wa⁹. W tym obszarze pozostaje także troska dworu względem miejscowej parafii i podległych jej agend. Ostrowski, jako faktyczny kolator kościoła parafialnego, nie tylko zachowywał prawo przedstawiania kandydata (prezenty) na stanowisko proboszcza parafii, ale poczuwał się także do opieki nad powierzonym mu beneficjum. W tym względzie poczynił duże nakłady finansowe na wykończenie i doposażenie świątyni parafialnej, rozbudowę plebani i jej zabudowań gospodarczych, a także dokonywane na bieżąco remonty około budynków kościelnych. Najbardziej widoczną pamiątką oddziaływania na miejscową parafię jest ufundowana w 1895 r. kaplica św. Barbary, która stanowi mauzoleum rodziny Ostrowskich¹⁰. Świątynia parafialna otrzymała natomiast z fundacji hr. Ostrowskiego stacje Drogi Krzyżowej, które zostały zamontowane tuż przed konsekracją kościoła przez biskupa diecezji kujawsko-kaliskiej Stanisława Zdzitowieckiego w 1903 r., ołtarze boczne, nowe organy oraz dwie figury Matki Bożej. Jedna z nich została ustawiona na placu kościelnym, a druga nad wejściem głównym do świątyni¹¹. Działalność dobroczynna Józefa Ostrowskiego nie ograniczała się tylko względem miejscowego kościoła, ale rozciągała na inne świątynie. W 1912 r. hr. Ostrowski z siostrą Ludwiką Ostrowską wsparł budowę nowych organów w kościele św. Michała na Skałce w Krakowie¹².

⁸ K. STUDNICKA-MARIAŃCZYK, *Domena Ostrowskich z Maluszyna. Przykład przemian kapitalistycznych w polskim rolnictwie XIX wieku*, Warszawa 2014, 179-197.

⁹ Tamże, 103-105; Ł. KOPERA, *Dzieje szkół elementarnych i powszechnych w dobrach Ostrowskich z Maluszyna (do 1945 r.)*, Włoszczowa 2011, 78-81; TENŻE, *Z dziejów ratownictwa pożarniczego w Maluszynie*, w: *100-lecie OSP Maluszyn w 100-lecie odzyskania niepodległości*, red. Ł. Kopera – K. Maciaszczyk-Bednarek, Radomsko 2018, 7.

¹⁰ K. MACIASZCZYK-BEDNAREK, *Kościół parafialny i jego uposażenie*, w: *Villa Maluschyn 1412-2012. 600 lat parafii św. Mikołaja w Maluszynie. Księga jubileuszowa*, red. A.J. Zakrzewski – Ł. Kopera, Częstochowa 2012, 111-115.

¹¹ H. OSTROWSKA, *Dzieje Maluszyna i jego dziedziców z opowiadania i z pamięci zebrane*, oprac. A.J. Zakrzewski, Warszawa 2009, 38; [Wiadomość z Maluszyna], „Dzwonek Częstochowski” 12 (1903), 103-107.

¹² Przeorem klasztoru na Skałce był wówczas o. Augustyn Jędrzejczyk, rodak z Ciężkowiczek w parafii Maluszyn, którego rodzice utrzymywali bliskie relacje z dworem

2. Działalność polityczna

Józef hr. Ostrowski wzorem swego ojca Aleksandra, który pełnił zaszczytne funkcje w Towarzystwie Kredytowym Ziemskim, wszedł w politykę, współtworząc Stronnictwo Polityki Realnej. Przygotowywał się do tej działalności przez szereg funkcji społecznych, m.in. pełniąc urząd sędziego gminnego, prezesa Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Kaliszu czy członka Rady Redakcyjnej dziennika „Słowo”¹³.

Pozycja, do jakiej urósł hr. Ostrowski w Królestwie Polskim, dawała mu możliwość zabiegania w Petersburgu o ulgi gospodarcze i złagodzenie polityki rusyfikacyjnej dla kraju. Po swoim majątku widział, że konieczne jest unowocześnianie wsi w różnych aspektach. Był więc propagatorem powstawania towarzystw rolniczych, samorządów ziemskich i wiejskich. Jako działacz współorganizowanego w 1905 r. Stronnictwa Polityki Realnej, w latach 1906-1910 był członkiem Rady Państwa i posłem do II Dumy Państwowej. W parlamencie rosyjskim pełnił funkcję prezesa Koła Polskiego, złożonego z posłów z Królestwa Polskiego w Radzie Państwa, oraz zajmował stanowisko wiceprezesa Związku Kół Królestwa Polskiego i Krajów Litwy i Rusi. Po złożeniu funkcji posła w 1910 r., tłumacząc się pogorszeniem stanu zdrowia (chorował na cukrzycę), wycofał się z polityki i osiadł w Maluszynie. Zajął się wówczas ratowaniem podupadłego majątku, m.in. prowadząc rozbudowę dworu o budynek zarządu dóbr i basztę wjazdową¹⁴.

W listopadzie 1916 r. Niemcy i Austro-Węgry proklamowały powstanie na ziemiach polskich pod zaborem rosyjskim Królestwa Polskiego. W 1917 r. organem pełniącym w nim najwyższą władzę ustanowiono Radę Regencyjną, do której powołano trzech przedstawicieli elit o przekroju społeczno-polityczno-duchowym. Zaszczytne miejsce w Radzie otrzymał wówczas hrabia Józef Ostrowski z Maluszyna, jako przedstawiciel ziemiaństwa¹⁵. Rada Regencyjna rozpoczęła urzędowanie od złożenia uroczystej przysięgi w katedrze warszawskiej św. Jana

---

Ostrowskich. Zob. K. STUDNICKA-MARIAŃCZYK, *Ludwika hrabina Ostrowska (1851-1926)*, Warszawa 2016, 111-112.

¹³ J. MOLENDĄ, *Ostrowski Józef August (1850-1923)*, PSB 24, 558.

¹⁴ J. MAJCHROWSKI, *Kto był kim w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1994, 16; P. KOLMAS, *Józef Ostrowski z Maluszyna*, w: *Osiem wieków Żytna. Materiały z sesji popularnonaukowej inaugurującej obchody 800-lecia Żytna odbytej w dniu 18 października 1997 r. w Żytnie*, red. A.J. Zakrzewski, Żytno 1997, 51-52.

¹⁵ P. KOLMAS, *Józef Ostrowski z Maluszyna*, 52.

27 października 1917 r. Siedziba Rady znajdowała się na Zamku Królewskim w Warszawie. Regenci swoją polityczną misję mieli pełnić do czasu przekazania władzy, która stanie na czele „Zjednoczonej Polski Niepodległej”. W rzeczywistości dokonania Rady były o wiele szersze. Jej członkom nie tylko udało się powołać rząd z premierem i ministrami oraz stworzyć namiastkę parlamentu (Rada Stanu), ale zdobyć szereg uprawnień w zakresie sądownictwa, szkolnictwa, a także dowództwo nad wojskami polskimi. Kiedy wielkimi krokami zbliżał się koniec I wojny światowej, 7 października 1918 r. „Monitor Polski” opublikował odezwę pt. „Rada Regencyjna do Narodu Polskiego”, w której Regenci proklamowali niepodległe państwo polskie. Niedługo po tych wydarzeniach, 12 października 1918 r., Rada przejęła od Niemców zwierzchnictwo nad polskimi siłami zbrojnymi i ustanowiła dla nich polską rotę przysięgi. W tym czasie regenci zdawali już sobie sprawę, że ich polityczna rola dobiega końca. Chcąc uniknąć wewnętrznej walki o kształt odradzającego się państwa, postawiono na Józefa Piłsudskiego, brygadiera, twórcę Legionów Polskich. Dnia 11 listopada 1918 r., w warszawskim mieszkaniu schorowanego Józefa Ostrowskiego, doszło do przekazania władzy wojskowej, a 14 listopada władzy cywilnej. Po tym akcie Rada Regencyjna dokonała samorozwiązania¹⁶.

Regent Ostrowski okazał się ważnym i cenionym członkiem Rady z racji wykształcenia prawniczego, a także jako doświadczony polityk. Uchodził za człowieka skromnego, o poglądach konserwatywnych, i mimo że nazywany był politykiem gabinetowym, w jego kompetencjach leżało konstruowanie istotnych dla przyszłego państwa aktów prawnych. Wśród ważnych dokumentów, które zredagował, były ustawy prawne Rady Stanu Królestwa Polskiego, odezwa Rady Regencyjnej *Do Narodu Polskiego*, a po przekazaniu władzy Józefowi Piłsudskiemu dokumentacja prawno-ustrojowa kraju¹⁷.

Po spełnieniu politycznej misji Józef Ostrowski wycofał się z życia politycznego i na stałe osiadł w Maluszynie. Niedługo przyszło mu cieszyć się z odrodzonej Ojczyzny, dla której poświęcił znaczną część swego życia. Schorowany, pozostając pod opieką siostry Ludwiki hr. Ostrowskiej, dożył 73 lat. Zmarł w Maluszynie 30 czerwca 1923 r.

¹⁶ Ł. KOPERA, *Jak hrabia z Maluszyna władzę Piłsudskiemu przekazał*, „Gazeta Radomszczańska” 46 (2017), 18.

¹⁷ Tamże; M. ZWOLIŃSKI, *Poczet rodów herbowych ziemi częstochowskiej*, Częstochowa 2009, 196-197.

i został pochowany w podziemiach ufundowanej przez siebie kaplicy św. Barbary na miejscowym cmentarzu parafialnym¹⁸.

Zakończenie

Niniejszy tekst opisujący pokrótce życie i działalność hrabiego Józefa Ostrowskiego z Maluszyna powstał zasadniczo z dwóch względów. W pierwszej kolejności stanowi on przypomnienie postaci zasłużonej dla dobra Ojczyzny i Kościoła, której zaangażowanie na płaszczyźnie społecznej i politycznej zawsze szło w parze z troską o sprawy religijne. Po drugie, jest zachętą do podjęcia gruntownych badań naukowych nad przeszłością tego wybitnego Polaka, bowiem do tej pory nie opracowano jeszcze jego solidnej monografii. I choć pamięć o nim kultywuje społeczeństwo Maluszyna oraz Publiczna Szkoła Podstawowa im. Heleny i Aleksandra Ostrowskich w Silniczce, to nadal nie ma on właściwego miejsca w historii.

Regent Joseph Count Ostrowski from Maluszyn in the Service of His Homeland and the Church Summary

Joseph count Ostrowski (1850-1923) lawyer, landowner and politician. In the years 1917-1918 he was a member of the Regency Council of the Kingdom of Poland; co-founder of the Second Polish Republic. In his hometown of Maluszyn he was the guardian of the church of St. Nicholas. He founded the chapel of St. Barbara.

Słowa kluczowe: Józef Ostrowski, Rada Regencyjna, Maluszyn.

Keywords: Józef Ostrowski, Regency Council, Maluszyn.

Bibliografia

I. Źródła archiwalne

ARCHIWUM ARCHIDIECEZJI CZĘSTOCHOWSKIEJ IM. KS. WALENTEGO PATYKIEWICZA
W CZĘSTOCHOWIE
sygn. KM 3949; KM 3961.

---

¹⁸ AACz, sygn. KM 3961, 315.

II. Opracowania

- [Wiadomość z Maluszyna], „Dzwonek Częstochowski” 12 (1903), 103-107.
- 100-lecie OSP Maluszyn w 100-lecie odzyskania niepodległości, red. Ł. Kopera – K. Maciaszczyk-Bednarek, Radomsko 2018.
- Gałęzowski M. – Kirszak J., *Twórca Niepodległej Józef Piłsudski 1867-1935*, Warszawa 2018.
- Kita J., *Cukrownia hrabiów Ostrowskich w Silniczce*, w: *Silniczka. Szkoła i wieś w odświeżeniu dziejów*, red. Ł. Kopera, Radomsko 2016, 47-67.
- Kolmas P., *Działalność społeczno-gospodarcza Ostrowskich (od połowy XVIII wieku do roku 1923)*, „Zeszyty Koła Naukowego Historyków WSP w Częstochowie” 1 (1997), 9-20.
- Kolmas P., *Józef Ostrowski z Maluszyna – regent Królestwa Polskiego*, w: *Osiem wieków Żytna. Materiały z sesji popularno-naukowej inaugurującej obchody 800-lecia Żytna odbytej w dniu 18 października 1997 r. w Żytnie*, red. A.J. Zakrzewski, Żytno 1997, 46-53.
- Kopera Ł., *Dzieje szkół elementarnych i powszechnych w dobrach Ostrowskich z Maluszyna (do 1945 r.)*, Włoszczowa 2011.
- Kopera Ł., *Jak hrabia z Maluszyna władzę Piłsudskiemu przekazał*, „Gazeta Radomszczańska” 46 (2017), 18.
- Kopera Ł., *Z dziejów ratownictwa pożarniczego w Maluszynie*, w: *100-lecie OSP Maluszyn w 100-lecie odzyskania niepodległości*, red. Ł. Kopera – K. Maciaszczyk-Bednarek, Radomsko 2018, 7-14.
- Maciaszczyk-Bednarek K., *Kościół parafialny i jego uposażenie*, w: *Villa Maluschyn 1412-2012. 600 lat parafii św. Mikołaja w Maluszynie. Księga jubileuszowa*, red. A.J. Zakrzewski – Ł. Kopera, Częstochowa 2012, 99-127.
- Majchrowski J., *Kto był kim w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1994.
- Molenda J., *Ostrowski Józef August (1850-1923)*, PSB 24, 556-559.
- Mysikowska-Muszyńska J. – Muszyński W.J., *Architekt wielkiej Polski Roman Dmowski 1864-1939*, Warszawa 2018.
- Nowak A., *Niepodległa! 1864-1924. Jak Polacy odzyskali Ojczyznę*, Kraków 2018.
- Ostrowska H., *Dzieje Maluszyna i jego dziedziców z opowiadania i z pamięci zebrane*, oprac. A.J. Zakrzewski, Warszawa 2009.
- Silniczka. Szkoła i wieś w odświeżeniu dziejów*, red. Ł.S. Kopera, Radomsko 2016, 47-67.
- Studnicka-Mariańczyk K., *Domena Ostrowskich z Maluszyna. Przykład przemian kapitalistycznych w polskim rolnictwie XIX wieku*, Warszawa 2014.
- Studnicka-Mariańczyk K., *Ludwika hrabina Ostrowska (1851-1926)*, Warszawa 2016.
- Studnicka-Mariańczyk K., *Siedziba ziemiańska Korabitów Ostrowskich w Maluszynie*, Warszawa 2014.

Studnicka-Mariańczyk K., *Wykształcenie ziemiańskie i jego wpływ na wychowanie dzieci na przykładzie rodu Ostrowskich Korabitów*, „Biuletyn Historii Wychowania” 30 (2013), 113-131.

Winnicki J., *Rada Regencyjna i jej organy (1917-1918)*, Wrocław 1991.

Wybranowski W., *Zapomniany ojciec Niepodległej*, „Do Rzeczy” 45 (2017), 70-71.

Zwoliński M., *Poczet rodów herbowych ziemi częstochowskiej*, Częstochowa 2009.